

Tekst en foto's Ruud en Ina Metselaar – www.comomeerinfo.nl

De wijnen uit het Valtellina en van het Comomeer

Overzicht van de wijngebieden

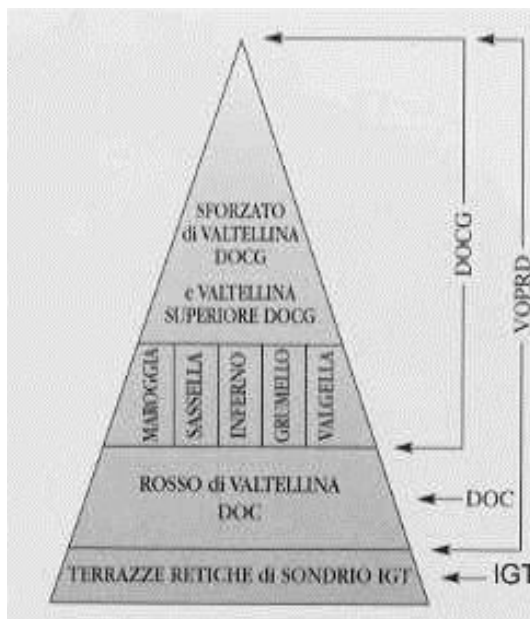
Als u in de vakantie wel eens de lokale wijnen wilt proberen, dan kan dit overzicht u wellicht helpen een keus te maken. In de onmiddellijke nabijheid van het Comomeer vinden we drie wijngebieden:

1. Wijngaarden bij Domaso aan de NW-kant van het meer en die in Brianza ten zuiden van het meer. De wijnen uit deze gebieden hebben het predicaat IGT Terre Lariane
2. De wijngaarden rond de dorpen Mello, Civo en Traona in het Valtellina. Deze wijnen mogen het predicaat IGT Terrazze Retiche di Sondrio voeren
3. Het gebied tussen Morbegno en Tirano met zowel DOCG, DOC en IGT wijnen

In de volgende secties geef ik een kort overzicht van deze verschillende wijnen.

De kwaliteitskenmerken van de Italiaanse wijnen

Sinds 1992 is in Italië een nieuw systeem van kwaliteitsgarantie ingevoerd, dat het beste beschreven wordt met onderstaande piramide (Fig.1). Het hoogste predicaat is de D.O.C.G. (Denominazione di Origine Controllata e Garantita). Op dit moment hebben 28 wijnen deze status verworven, waarvan twee in het Valtellina.

Onder de D.O.C.G. staat de D.O.C. ((Denominazione di Origine Controllata) en daaronder de I.G.T. (Indicazione Geografica Tipica).

Geheel onderaan de piramide vinden we de tafelwijnen VdT (hier niet ingetekend).

Fig. 1 De wijnpiramide met daarin aangegeven de wijnen uit het Valtellina

¹ Verzoeken om toezending per email aan: r.metselaar@comomeerinfo.nl

De verschillen in kwalificatie berusten op factoren zoals de maximaal toegestane opbrengst per hectare, het alcoholpercentage, de gebruikte druivensoort en het gebied waarin de wijngaarden liggen. In de sectie over de Valtellinawijnen volgen hierover wat meer details.

De wijnen uit het gebied rond het Comomeer

Oorspronkelijk was dit een groot wijngedebied, maar in de 19^e eeuw is er heel veel verdwenen en op dit moment resten er slechts 70-100 ha. Sinds een aantal jaren hebben een twaalftal producenten rond het meer zich verenigd in het Consorzio Terre Lariane en mogen hun wijnen het predicaat IGT Terre Lariane voeren. In Domaso vinden we de IGT wijnen van Daniele Travi, die worden verkocht onder de naam Sorsasso en de wijnen van Cantina Angelinetta. Travi maakt o.a. een rode Domasino wijn van Sangiovese druiven met 13% Merlot en een witte wijn die voor de helft van de autochtone Verdesadruij en voor de helft uit Sauvignon bestaat. Daarnaast heeft Travi een witte en een rode VdT (tafelwijn) onder de naam Cantine del Lago. Angelinetta produceert een rode Ca'del Mot uit een mengsel van Merlot, Marzemino, Sangiovese en Schiava en een witte Le Calderine uit Sauvignon, Verdesa en Riesling druiven.

Fig. 2 De Angelinetti's aan het werk in de wijngaard boven Domaso

Twee ondernemingen komen uit de buurt van Como en de overige acht vinden we in het gebied rond Montevecchia, tussen Como en Lecco. Van deze wijnen noem ik de rode Cepp van Terrazze di Montevecchia, gemaakt van 65% Syrah en 35% Merlot, een witte wijn onder de naam Munciar, van Sauvignon-Viognier en een zware rode passito wijn onder de naam Pasii. Deze is gemaakt van druiven die men eerst heeft laten indrogen, waardoor een wijn met 15% alcohol gehalte ontstaat. De producent La Costa maakt de rode Seriz IGT, bestaande uit 20% Cabernet Sauvignon en 20% Syrah. Dit zijn slechts twee producenten die ik zelf ontmoet heb,

maar een overzicht van de andere en van hun wijnen vindt u op www.terrelarianeigt.it

Fig. 3 De terrassen van Montevecchia

Ik ben altijd voorzichtig met het geven van een mening over wijnen – het is toch vooral een persoonlijke ervaring. De wijnen van Angelinetta, Sorsasso, La Costa en Terrazza di Montevecchia, die ik heb geproefd, waren beslist goed. Het zijn fruitige, makkelijk drinkbare wijnen (goed bij de pasta). Echter houd ik meer van de Valtellinawijnen met hun typische Nebbiolosmaak en vind ik de prijs wat aan de hoge kant. Daarentegen zijn er veel mensen die juist liever de zachtere Merlot druiven prefereren, dus u moet het vooral zelf proberen.

Valtellina wijnen

Zowel de wijnen rond het Comomeer als de Valtellinawijnen van de Terrazze dei Cech zijn, voor zover ik weet, niet verkrijgbaar in ons land, in tegenstelling tot de Valtellinawijnen uit het gebied tussen Morbegno en Tirano. Voor de laatstgenoemde wijnen kunt u op mijn website een aantal importeurs van deze vinden.

Dit betekent overigens niet dat de wijnen uit het gebied rond Mello, Civo, Traona niet interessant zouden zijn. Ik raad u beslist aan deze eens te proberen. Voor ik hier verder op inga, eerst iets meer over de geschiedenis van de Valtellinawijnen en over het gebied.

De voornaamste reden voor de relatieve onbekendheid van de wijnen uit dit gebied is dat het grootste deel van de productie wordt afgezet op de Italiaanse en Zwitserse markt. Als wijngebied is het Valtellina echter al zeer oud. De klassieke Romeinse en Griekse schrijvers als Cato, Strabo, Vergilius en Columella noemen de wijnen al voor het begin van onze jaartelling. Zo schrijft Vergilius in de *Georgica* II 95-96 (36-29 v. Chr.): “Et quo te carmine dicam Rhaetica?” (en hoe, Raetica, zal ik jouw lof prijzen). Leonardo da Vinci schrijft in de *Codex Atlanticus* 214: “Votolina, com’è detto, valle circumdata d’alti e terribili monti, fa vini potenti e assai” (Valtellina, zo wordt gezegd, dal omgeven door hoge en verschrikkelijke bergen, maakt wijnen die krachtig en sterk zijn)².

Fig. 4 Wijngaarden tegen de berghellingen van de Maroggia

De druiven groeien tegen de zuidhellingen van de Retische Alp, de bergketen die het dal scheidt van het Zwitserse Engadin. Evenals 2000 jaar geleden, worden ze verbouwd op plekken die zijn uitgehouwen uit de rotsen, op terrassen omgeven door muurtjes van los gestapelde stenen,

² Zie voor een veel uitvoeriger bespreking van het gebied mijn boek “De wijnen uit het Valtellina”, 3^e druk, 2005

met aarde die vanaf de bodem van de vallei omhoog gedragen is in de “gerle”, de gevlochten rieten manden. Een autorit over de ca 47 km lange toeristische route door de wijngaarden is beslist de moeite waard³. In het Valtellina overheersen de rode wijnen. De kwaliteit is in de loop van de jaren veel verbeterd. Vooral in de laatste twintig jaar is men zich sterk gaan concentreren op kwalitatief betere wijnen. Een belangrijke reden daarvoor is dat de wijnbouw op de steile hellingen arbeidsintensief en dus relatief duur is. Men kan daardoor niet concurreren met de goedkope wijnen uit vele andere gebieden in Italië. Men beschikt echter over een druif met zeer hoge potentie, t.w. de Nebbiolo, dezelfde waarvan in Piemonte de Barolo, Gattinara en de Barbaresco wijnen worden gemaakt. Ze staat echter hier bekend onder de lokale naam, Chiavennasca en levert een briljante, granaatkleurige wijn, met een geur van viooltjes en een lange afdronk. Het gebruik van de Nebbiolodruif maakt ook het grote verschil uit met de eerder genoemde wijnen van de Terre Lariane. De Nebbiolo zorgt voor wijnen met een hoog tanninegehalte, waardoor ze op jonge leeftijd vrij stroef in de mond zijn. Ze moeten dus niet te jong worden gedronken en de betere wijnen kunnen probleemloos 10-15 jaar oud worden.

Fig. 5 Druivenpluk in het Valtellina; beneden in het dal is de Adda zichtbaar

De wijnen van de Terrazze dei Cech

In het gebied van de Costa dei Cech vinden we zeer veel kleine wijngaarden waar al honderden jaren wijn voor eigen gebruik wordt gemaakt. In 2008 namen een aantal eigenaren het initiatief tot oprichting van de cooperatie Terrazze dei Cech. Met behulp van het provinciale wijninstituut Fojanini, dat technische ondersteuning aan de kleine wijnboeren levert en voor de vinificatie zorgt, is men er in geslaagd wijnen van constante hoge kwaliteit op de markt te brengen, die het predicaat IGT Terrazze Retiche di Sondrio mogen voeren. Men maakt drie rode wijnen van in hoofdzaak Nebbiolo en wat Barbara druiven. De eenvoudigste is de Sentimento, een soepele, mooi robijnrode wijn met veel vruchtensmaak. De mooiste is de Selezionato gemaakt van

³ Zie mijn Nieuwsbrief 2014 nr. 2

speciaal; geselecteerde druiven en gerijpt op eikenhout en voor de liefhebbers is er een Barrique d.w.z. een wijn die in eikenhouten vaatjes van 220 l is gerijpt. Daarnaast is er een witte wijn die wordt gemaakt van hoofdzakelijk Chardonnay druiven.

Men is bezig een wandeling uit te zetten in dit gebied, onder de naam “il sentiero del vino”. Ik heb de wandeling met een van de leden van de coöperatie gemaakt en het is een geweldig interessante tocht over paadjes die je zelf nooit zou ontdekken – aanbevolen!

Deze wijnen mag u niet vergelijken met de DOCG wijnen die ik hieronder zal bespreken, maar qua kwaliteit/prijsverhouding staan de IGT Terrazza dei Cech wijnen zeer hoog op mijn lijstje. Een overzicht van deze wijnen vindt u op de website www.terrazzedeicech.it U kunt ze in Chiavenna kopen bij Bedognetti in de via P. Rossi 16.

De wijnen van het Consorzio Vini Valtellina

In het gebied dat zich uitstrekt van Berbenno tot Tirano, vinden we ca 800 ha wijngaarden van in totaal 42 producenten, die zich verenigd hebben in het Consorzio di Tutela Vini di Valtellina. Het zijn er te veel om hier te bespreken, maar een overzicht van deze producenten staat op www.vinidivaltellina.it

Fig. 6 Een tros van de Nebbiolodruif

Fig.7 De moderne vergistingstanks bij Triacca

DOC Rosso di Valtellina

De lager gelegen gebieden in het Valtellina, hebben vruchtbare grond waarop rode wijnen worden verbouwd met minder structuur, en die jong worden gedronken. Deze wijnen hebben het predicaat *D.O.C. Rosso di Valtellina*. Ze worden gemaakt met ten minste 80% nebbiolo druiven en 0-20% andere lokale variëteiten (pinot noir, merlot, rossola, pignola en brugnola).

DOCG Valtellina Superiore

Er zijn twee types wijnen die worden beschermd door het predicaat *D.O.C.G. Valtellina Superiore*. Ze moeten ten minste 90% chiavennasca druiven bevatten en maximaal 10% andere druiven, ze moeten bovendien minimaal 2 jaar verouderen, waarvan tenminste 1 jaar in houten vaten. De DOCG wijnen hebben een hoger alcoholgehalte t.w. ten minste 12% tegen 11% voor

de DOC. Ook is de maximale opbrengst per hectare kleiner namelijk maximaal 5600 liter tegen 7000 liter voor de DOC wijnen.

Binnen de Valtellina Superiore onderscheidt men vijf geografische subzones: *Maroggia*, *Grumello*, *Inferno*, *Sassella* en *Valgella*. De verschillen tussen deze vier wijnen zijn betrekkelijk gering. Sassella heeft het grootste aantal aanhangers en is de rijkste, langst levende wijn van de groep. Ze bevat naast 95% chiavennasca, 5% spignola en rossola druiven. De

Fig. 8 Het kasteel Grumello (met restaurant) te midden van de wijngaarden

Grumello, krachtig en warm, lijkt er veel op maar heeft naast de spignola en rossola vooral wat brugnola met zijn typische amandelgeur. De Valgella is de meest frisse en levendigste van de vier. De producent Nino Negri verkoopt de Valgella onder de eigen naam *Fracia*. De Inferno kan zeer mooi gebalanceerd zijn met een sterke geur van rozen, viooltjes en bessen. Ieder van deze wijnen kent zijn eigen enthousiasten. De Maroggia heeft in 2002 ook de DOCG status verworven, maar is, voor zover ik weet, in ons land nog niet verkrijgbaar.

De Valtellina Superiore wijnen die ten minste 3 jaar gerijpt zijn, waarvan tenminste 1 jaar op hout, mogen de specificatie *Riserva* voeren.

DOCG Sfursàt of Sforzato

Een bijzonder type wijn uit het Valtellina is de *DOCG Sfursàt of Sforzato*. Men beschouwt deze algemeen als de topwijn van het gebied. Ze wordt in kleine hoeveelheden gemaakt van uitsluitend chiavennasca druiven die men na de oogst in kistjes tot eind januari laat indrogen. Daarbij verliezen de druiven zo'n 40% gewicht en gaat de concentratie natuurlijke suikers omhoog. De zuurgraad neemt af en er worden aromatische substanties gevormd. De wijn moet 2 jaar verouderen en is diep granaatkleurig, met een volle smaak, warm en met een zware geur

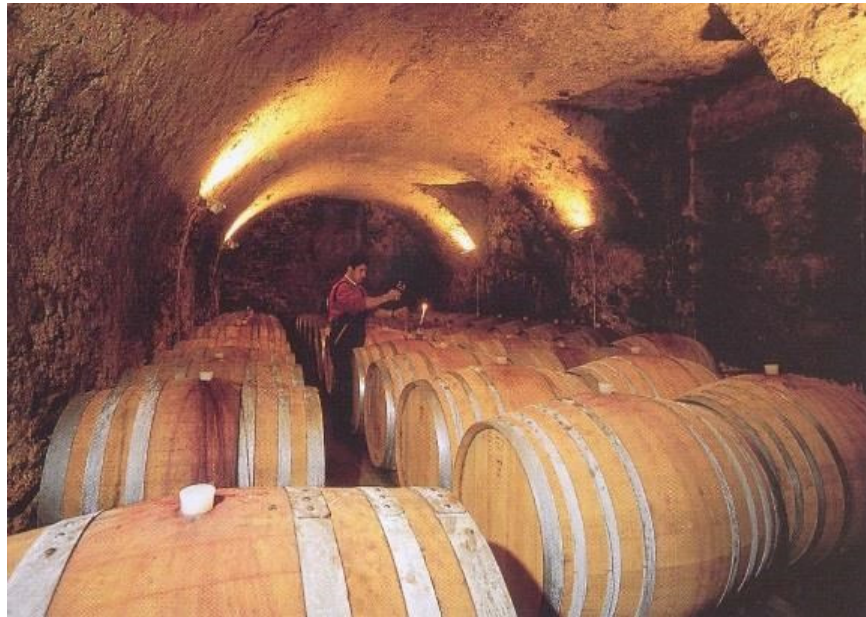

Fig. 9 Een kijkje in de wijnkelder met barriques, eikenhouten vaatjes van 220 l inhoud

die lang blijft. Het alcohol percentage is 14-15%. Zoals alle Valtellina wijnen duurt het lang eer ze volwassen is, de riserva's en de Sforzato kunnen gemakkelijk ouder dan 10 jaar worden (ik dronk er zeer recent een van 19 jaar oud, die nog geweldig smaakte). Het is een type wijn dat past bij een mooi stuk rood vlees of wild of voor een winteravond bij de open haard. Het is ook zeer de moeite waard om ze te proberen bij producten uit de typisch Valtellinese keuken: voorgerechten als de 'bresaola' (gerookte ham) of 'violini di capra' (stukjes gedroogde geitenham) en hoofdgerechten als de 'pizzocheri' (een lintmacaroni van een mengsel van tarwemeel en donkere boekweit), polenta taragna (een polenta van boekweit en maismeel), of bij de vele kaassoorten uit de streek.

Het zal u niet verbazen dat de Sforzato geen goedkope wijn is.

Fig. 10 De 'appassimento', het drogen in de wintermaanden van de druiven voor de Sforzato

De DOCG wijnen uit het Valtellina zijn altijd goed voor hoge waarderingen bij de grote wijnkeuringen. Producenten zoals Nino Negri, Prevostini, Rainoldi, Triacca, Fay, Ar.Pe.Pe, Nera, Plozza, Sertoli Salis halen regelmatig de zgn. “tre bicchieri”, d.w.z. de hoogste waardering in de meest pretentieuze wijngids, de Gambero Rosso. U zult deze wijnen in vrijwel alle Italiaanse restaurants, wijnwinkels en supermarkten tegenkomen. Voor een overzicht van de in ons land verkrijgbare Valtellinawijnen verwijs ik u naar mijn website www.comomeerinfo.nl/Valtellinawijn.html

Hoewel rode wijnen overheersen, maken de meeste producenten ook wel een witte wijn uit de dezelfde druivensoorten als voor de rode wijnen. De schillen worden daartoe zo snel mogelijk verwijderd van de most, zodat de resulterende wijn weinig of geen kleur heeft. Deze vallen onder de IGT Terrazze Retiche di Sondrio. Verder vallen er binnen deze kwalificatie wijnen van het type novello, rosé en frizzante. Enkele voorbeelden van uitstekende witte wijnen: La Contea van Triacca, Ghibellino van Rainoldi, Torre della Sirena van Sertoli Salis, Stilnovo, een dessertwijn van Balgera. Prevostini maakt een heel mooie witte passitowijn van 60% traminer en 40% rieslingdruiven uit de wijngaard van het kasteel Vertemate Franchi in Piuro, d.w.z. in het Valchiavenna. Daarnaast heeft hij een mooie witte wijn, de Opera. Een goede gelegenheid om ze te proberen is zijn restaurant Crotasc in Mese (vlak onder Chiavenna), waar u uitstekende lokale gerechten kunt proeven.

U kunt de wijnen proeven in vele enoteche, maar ik noem speciaal de winkel van de gebroeders Ciapponi in Morbegno. Het is een genoegen om hun wijnkelder en kaaskelder te bezoeken.

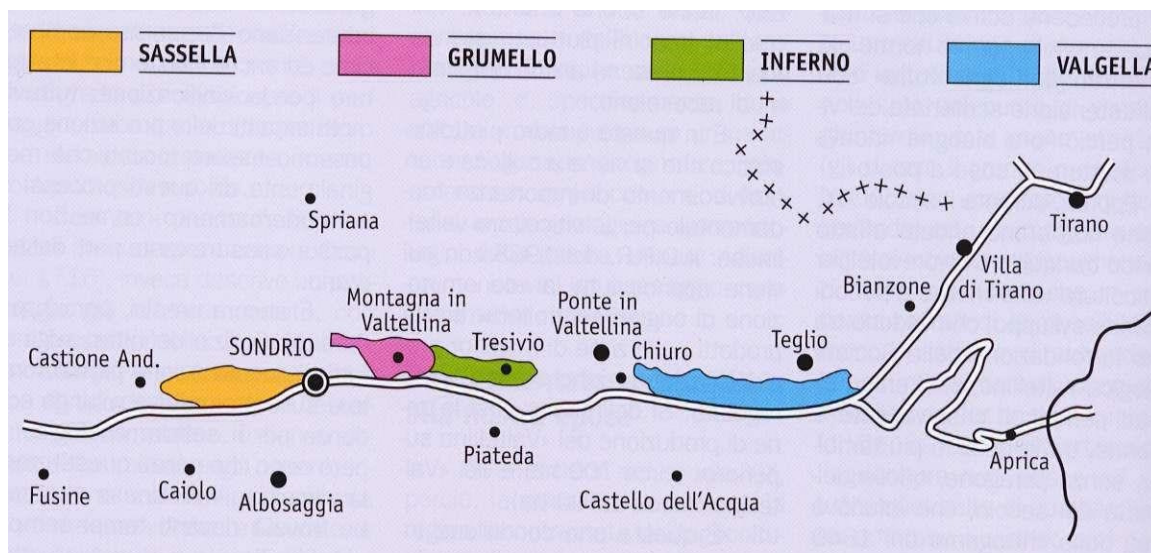

Fig. 10 Overzicht van de gebieden waar de druiven voor de Valtellina Superiore DOCG wijnen worden verbouwd